

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

R.A.Axrorova	
«Yosh» tushunchasining lingvistik talqini	317
G.M.Xoшимов	
Некоторые константы грамматики, касающиеся структурных особенностей гипотаксемы с адвербиальным компонентом темпоральности.....	322
N.Z.Abduraxmonova, O.O.Yulbarsov, G'.G'.Abduvaxobov	
Neologizm – kompyuter lingvistikasida tahlil birligi sifatida	329
M.Sharipova	
Ingliz tilida onomatopeik so'zlarning fonosemantik tahlili	334
A.O'.Abdullayev	
Ramzlarda shakl va mazmun munosabatlari.....	337
O'.A.Xudonazarova	
Islom ta'limoti asosida shakllangan diniy barqaror birikmalar	344
F.R.Turg'unova	
Grammatik kompressiya orqali yangiliklar sarlavhalarini optimallashtirish. Strategiyalarni o'rganish va auditoriyani jalb qilish	349
M.A.Abduvaxobova	
Fransuz va o'zbek tillaridagi "Famille" – "Oila" semantik maydoniga doir	354
M.A.Kurbanov	
Muloqotda noverbal vositalar yordamida madaniyat,urf-odatlar va adab shakllarining ifoda etilishi	358
M.M.Kaxarova, Sh.B.Tolipova	
Nemis tilida og'zaki nutqni hamkorlik orqali rivojlantiruvchi mashq turlari va ulardan samarali foydalanish	364
M.Karimov	
"O'tkan kunlar" romanidagi o'xshatishning inglizcha tarjimalarda aks etish masalalari	368
X.P.Муртозоев	
Вижагиҳои савтӣ ва услубии ҳодисаи афзоиш дар ашъори намояндагони сабки хуросонии адабиёти тоҷику форс.....	374
N.N.Odilova	
A comparative analysis of spellonyms in contemporary english and uzbek literature	384
M.B.Shamsiyeva	
Peyzaj matni murakkab sintaktik butunlik sifatida.....	388
I.T.Rustamov	
Ingliz va o'zbek folklor janr matnlarining semantik maydoni	392
K.Yu.Феруза	
Многоаспектная природа английских и русских провербиальных фразеовербализаторов концепта «head/голова/глава» и их лингвостилистические особенности	396
C.Э.Саидова	
Манзараи этникӣ-диалекталии аҳолии сурхондарёи шарқӣ	401
G.A.Komilova	
Ingliz tilida siyosatchilar nutqida stilistik vositalarning nutq ta'sirchanligini oshirish vositasi sifatida qo'llanilishi	406
C.Ч.Мачитова	
Антропонимҳо – ифодагари хислатҳои инсон дар ғазалиёти абдурахмони чомӣ	410
M.A.Matmusayeva	
Maktabgacha ta'limda o'yinlar- soha terminlari sifatida	419
Y.Sh.Shuxratova	
Sintaktik sathda o'xshatishlarning tabiatiga doir	423
H.H.Xoldorova	
Study of the concept of "Field" in modern linguistics	426
D.I.Mirzayeva	
Contextual-semantic analysis of fixed similes in english.....	429
K.T.Israilova	
Ijtimoiy tarmoqlar tili va medialingvistika tavsifi.....	432



UO'K: 811.222.8'27+81'28(045)

МАНЗАРАИ ЭТНИКЎ-ДИАЛЕКТАЛИИ АҲОЛИИ СУРХОНДАРЁИ ШАРҚИ

SHARQIY SURXONDARYO AHOLISINING ETNIK-DIALEKTAL MANZARASI

ЭТНИКО-ДИАЛЕКТАЛЬНЫЙ ЛАНДШАФТ НАСЕЛЕНИЯ ВОСТОЧНОЙ СУРХАНДАРЬИ

ETHNIC-DIALECTAL LANDSCAPE OF THE POPULATION OF EASTERN SURKHANDARYA

Саидова Сайёра Эшонкуловна 

муаллимаи кафедраи филологияи тоҷик ва забонҳои шарқи Донишгоҳи давлатии Тирмиз

Аннотатсия

Дар мақолаи мазкур суҳан оиди аҳамияти фанни ареология ва ба илмҳои забоншиносӣ алоқаи зич доштани он баррасӣ гардидааст. Азбаски мавриди тадқиқ Сурхондарёи Шарқист, муҳаққиқ кӯшидааст, ки дар асоси назарияҳои лингвистӣ таъсири тарафайни забонҳои тоҷикӣ ва ўзбекӣ нишон диҳад. Маълум мегардад, ки тоҷикону ўзбекони ин маҳалҳо аксари лексемаҳои маишӣ рӯзгорро як хел ном мебаранд. Қисмати аз таркиби луғавии тоҷикону Сурхондарёи Шарқиро калимаҳои туркӣ-ўзбекӣ ташкил намояд, дар таркиби лексикии ўзбекони ин маҳалҳо вожаҳои тоҷикӣ-форсии зиёде мавриди истеъмол қарор ёфтаанд, ки вижаҳои он баррасӣ гардидааст.

Annotatsiya

Ushbu maqolada tilshunoslik fanining ahamiyati va fanlar bilan chambarchas bog'liqligi haqida so'z boradi. Tadqiqot obyekti Sharqiy Surxondaryo bo'lganligi sababli muallif o'z maqolasida tojik va o'zbek tillarining o'zaro ta'sirini ko'rsatishga harakat qilgan. Muallif mazkur hududda yashovchi tojik va o'zbeklar maishiy leksemalarni bir xil bir xil nomlashlarini aytib utadi. Sharqiy Surxondaryoning etnik-dialektik manzarasini ko'rsatish ushbu maqolaning asosiy masalalaridan biri ekanligini ta'kidlagan.

Аннотация

В данной статье говорится о значении ареологии и ее тесной связи с лингвистическими науками. Поскольку предметом исследования является Восточная Сурхандарья, автор останавливается в своей статье на взаимовлиянии таджикского и узбекского языков. Также автор отмечает, что очевидно, что на исследуемой территории бытовые лексемы называются одним и тем же именем. Одна из главных задач данной статьи – показать этнический и диалектический ландшафт Восточной Сурхандарьи.

Abstract

The importance of linguistic sciences and is closely linked with linguistics, the author in his article in his article, the author under his article in his article he touched upon the interaction of Tajik and Uzbek languages. It is clear that the author's area of household lexemes is seen in the same name in the studied area, saying the ethnic landscapes of the East Surkhandarya is one of the main issues of this article.

Вожакалидҳо: ареология, диалект, манзараи этникӣ-диалектӣ, этнос, манзараи забони олам, харита, харитаи диалектӣ, изоглосс, изоглоссияи морфологӣ.

Kalit so'zlar: areologiya, dialekt, etnik-dialektal landshaft, etnos, dunyoning lingvistik landshafti, xarita, dialekt tarixi, izogloss, fonetik izoglossiya, morfologik izoglossiya.

Ключевые слова: ареология, диалект, этнодиалектный ландшафт, этнос, языковой ландшафт мира, карта, диалектная история, изоглоссия, фонетическая изоглоссия, морфологическая изоглоссия.

Key words: archeology, dialect, ethnic-dialectal landscape, ethnos, linguistic landscape of the world, map, dialectal history, isogloss, phonetic isoglossia, morphological isoglossia.

САРСУХАН

Зимни аз ҷиҳати диалектӣ омӯхтани ҳар як ҳудуд манзараи этникӣ-диалектии он аҳамияти махсус пайдо мекунад. Чунки масъалаи дарозумрии забон ва аз авлод ба авлод гузаштани он ба ҷиҳатҳои этникӣ ва иҷтимоии забон вобастагии ноғусистанӣ дорад. Махсусан, этнос ҳамаи соҳаҳои забонро дарбар мегирад ва бо воситаи он “рӯҳи халқ” ифода мегардад.

Пеш аз он ки ба масъалаи этникӣ-диалектӣ даст занем, бояд мафҳуми “манзараи забонии олам”-ро шарҳ диҳем. Ин мафҳум дар чоряки охири асри XIX дар натиҷаи назарияҳои забоншинос В. фон Гумболдт пайдо шуд ва дар солҳои сиюми асри XX боз ҳам мустаҳкам гардид. Дар луғатҳои антропотсентрик мафҳуми “манзараи забонии олам” чунин шарҳ дода шудааст: “Идрок кардани олам дар фаҳмиши одамон шакл ёфтааст. Барқарор намудани он дар забон маҷмуи усулҳои одатӣ ва маҷбури мебошад, ки танҳо барои ҳамин ҷомеа хос аст. Яъне идрок намудани олам маҷмуаи раванди миллӣ ба шумор меравад.” [7, 33].

МЕТОДҲО ВА ТАҲЛИЛИ АДАБИЁТ

Лингвистикаи ареалӣ барои инкишофи илми забоншиносӣ аҳамияти беандоза дорад. Доир ба ин қисмати забоншиносӣ дар илми забоншиносии ҷаҳон ва ватанӣ тадқиқотҳои зиёди илмие ба майдон омадааст. Аз ҷумла дар соҳаи лингвистикаи ареалӣ як қатор забоншиносони ўзбек ҳам тадқиқотҳои муфид кардаанд. Асарҳои дар ин соҳа офаридаи Д. Бахронова “Ўзбек ва испан тилларида олам манзарасининг лингвокогнитив категорияланиши” (Тошкент, 2022), О. Дўланов “Сурхон воҳаси юз (чуз)ларининг ҳудудий жойлашуви ва этномаданий хусусиятлари” (Тирмиз, 2023), Х. Дониёров “Ўзбек халқининг шажара ва шевалари” (Тошкент, 1968) ва ғайраҳо мисол шуда метавонад. Ин тадқиқотҳо барои ҳалли муаммоҳои лингвистикаи ареалӣ арзиши муҳим дорад. Забоншиносони номбурда дар асарҳои илмӣ худ ба бисёр масъалаҳои лингвистикаи ареалӣ даст задаанд. Барои боз ҳам равшантар гардонидани ин ҷараён манзараи диалектии олам нақши муҳим мебошад. Масъалаҳои омӯзиши манзараи диалектии олам ҳоло ҳам давом дорад.

Забоншиноси ўзбек Д. Бахронов дар тадқиқоти худ манзараи лисонии оламо ба чунин гурӯҳҳо тасниф карда мегузарад: “1. Манзараи содаи олам; 2. Манзараи лисонии олам; 3. Манзараи фолклории олам; 4. Манзараи мифологӣ олам; 5. Манзараи концептуалии олам; 6. Манзараи илмӣ олам; 7. Манзараи сиёсии олам; 8. Манзараи фалсафии олам; 9. Манзараи динӣ олам; 10. Манзараи миллии олам; 11. Манзараи фразеологӣ олам; 12. Манзараи ҳайваноти олам; 13. Манзараи растаниҳои олам; 14. Манзараи муаллифӣ олам; 15. Манзараи гендерӣ олам” [2, 18].

Дар хусуси манзараи лисонии олам забоншиноси ўзбек Ф. Мусаева чунин мегӯяд: “Манзараи лисонии диалекталӣ худ ба худ ва дар дохили худаш тараққӣ карда наметавонад, чунки манзараи лисонии хусусӣ ба манзараи лисонии умумӣ ҳамроҳ шуда меояд. Дар баробари ин, манзараи диалектии олам дар роҳи тараққиёти худ ҳодисаи ноёб ба шумор рафта, дар натиҷаи таъсири забони миллӣ тараққӣ мекунад. Аз ҳамин сабаб манзараи лисонии оламо ба сифати варианти алоҳидаи забон талқин кардан дуруст нест” [10, 15].

Маълум мегардад, ки манзараи диалектӣ бо манзараи олами забонӣ ва бастагии зиёде дорад ва он манзараи олами забонӣ одамон, ки ягон ҳудуди муайян зиндагӣ мекунанд, дар худ таҷассум мекунанд ва инкишоф медиҳад.

Барои нишон додани манзараи этникӣ-диалекталии Сурхондарёи Шарқӣ як қатор омилҳои нишон додан мумкин аст:

1) омилҳои этникии паҳншавии қавмҳо, инкишофи тўлонӣ ва таъсири он ба шаклҳои этникӣ;

2) омилҳои иҷтимоӣ-сиёсии шаклҳои давлатдорӣ, ҳолати сиёсии тақсимшавии сарҳадҳо;

3) омилҳои лингвистӣ, сарҳадҳои паҳншавии ҳудудӣ ва ба харитадарории диалектӣ

МУҲОКИМА ВА НАТИҶАҲО

Барои инкишофи манзараи лисонии олам омилҳои зиёде таъсир мерасонад. Ин омилҳо барои сохтани харитаҳои диалектӣ вазифаи асосиро иҷро мекунанд, чунки диалектология на фақат ба асосҳои лингвистӣ, балки ба ҷараёнҳои этникӣ, паҳншавии этникӣ, тараққиёт ва таърих, маданият ва этнографияи он алоқамандона инкишоф меёбад. Ҷиҳатҳои маданӣ-таърихӣ, ареалии як забон ин ҳодисаест, ки дар натиҷаи тараққиёти таърихӣ паҳн гардидани маданият дар муҳити муайян мебошад. Ареали маданӣ-таърихӣ на фақат сарҳадҳои паҳншавии забон ва маданиятро дарбар мегирад, балки унсурҳои моддӣ ва ғайримоддиро низ дарбар гирифта, ҳудудҳое, ки ба халқу миллат таъсири сиёсӣ ва иқтисодӣ мерасонад, ифода мекунад. Азбаски Сурхондарёи Шарқиро мавриди тадқиқот қарор додаем,

TILSHUNOSLIK

бояд аввал мафҳуми “Сурхондарёи Шарқӣ”-ро шарҳ диҳем. Аз ҷиҳати расмӣ мафҳуми “Сурхондарёи Шарқӣ” ба таври алоҳида истифода бурда намешавад. Лекин ноҳияҳое, ки дар тарафи шимолии воҳаи Сурхондарё воқеъ гардидаанд, инҳо ноҳияҳои Сариосиё, Узун ва Деҳнав мебошанд. Аз рӯи ҷойгиршавии географӣ ин ҳудуд аз кӯҳҳо, ҳамвориҳо, пасту баландиҳо иборат аст. Даставвал дар бораи таркиби этникии ноҳияи Сариосиё истода мегузарем.

Дар ин ноҳия ўзбекон, тоҷикон, русҳо, тоторҳо ва дигар миллатҳо зиндагӣ мекунанд. Маркази ноҳия шаҳарчаи **Сариосиё** мебошад. Дар ноҳия шаҳарчаи Шарғун ва маҳаллаҳои зиёде вучуд дорад. Дар ин ноҳия низ намояндагони миллатҳои гуногун мисли дигар мавзёҳои Ўзбекистон бо ҳамдигар дӯстона зиндагӣ мекунанд. Аз ҷумла тоҷикон ва ўзбекон, ки қисми зиёди аҳолии таҳҷоиро ташкил медиҳанд ва асрҳо боз дар ин ҳудуд зиндагӣ доранд, бо ҳам хеле дӯсту қарин гаштаанд.

Ноҳияи Узун - майдони ноҳия 22,3 ҳазор километри квадратӣ буда, аҳолиаш 183,3 ҳазор нафар (мувофиқи маълумоти моҳи январӣ соли 2023). Маркази ноҳия шаҳарчаи Узун мебошад. Дар ин ноҳия намояндагони миллатҳои гуногун аз қабили ўзбек, тоҷик, рус, тотор, қазоқ, туркман, корейс ва дигар миллатҳо зиндагӣ мекунанд.

Ноҳияи Деҳнав - дар ин ноҳия низ ўзбекон, тоҷикон, тоторҳо, русҳо, қазоқу қирғиз, туркман ва дигар миллатҳо зиндагӣ мекунанд. Маркази ноҳия шаҳарчаи Деҳнав мебошад. Дар хусуси нуфузи аҳолии ноҳияи Деҳнав дар Энциклопедияи миллии Ўзбекистон чунин оварда шудааст: “Аксари аҳоли ўзбекон, (89,5%) инчунин тоҷикон, русҳо ва намояндагони дигар миллатҳо зиндагӣ мекунанд” [9.67].

Забоншинос А.Турдиалиев шеваҳои аҳолии Сурхондарёро аз ҷиҳати ареалӣ тадқиқ кардааст. Дар ин бора вай чунин меорад: “Дар лаҳҷаи аҳолии қипчоқ, ки дар Сурхондарёи Шарқӣ зиндагӣ мекунанд, таъсири забони тоҷикӣ ва шеваҳои он зиёд аст” [8,14].

Вақте ки мо ба масъалаи таснифоти этникӣ ва харитаҳои ареалии олам даст мезанем, албатта, ба асарӣ “Луғат”-и Маҳмуди Қошғарӣ рӯй меорем. Муаллиф дар ин асар дар бораи манзилгоҳҳои қabilaҳо истода мегузарад. Аз навиштаҳои муаллиф бармеояд, ки аз 20 қabilaи асосие, ки дар “Луғат” оварда шудааст, дар Сурхондарёи Шарқӣ ҳам зиндагӣ мекардааст. Дар масъалаи лингвистикаи ареалӣ забоншиноси рус В.Кармишева дар мақолаи худ “Этнографическая группа тюрк в составе узбеков” тадқиқоти сазовори диққат бурдааст. Муаллиф дар ин мақолаи худ харитаи ареалиеро меорад. Вай ба аҳолии Сурхондарёи Шарқӣ, ки мавриди таҳқиқи мост, тахти рақами 5 ба гурӯҳи “Смешанное таджикского-узбекское население” (аҳолии омехташудаи тоҷику ўзбек) нисбат медиҳад.

Дар маҳаллаҳои гуногуни ноҳияи Сариосиё гурӯҳҳои гуногуни этникӣ зиндагӣ мекунанд. Масалан, яке аз гурӯҳҳои этникии ноҳияи Сариосиё хуфариҳо мебошанд. Баромади ин гурӯҳи этникӣ аз деҳаи Хуфар буда, онҳоро “хуфариҳо” (хупариён) мегӯянд, ки таърихи тӯлонӣ дошта, ба лаҳҷаи ба худ хос соҳибанд. Масалан, дар байни аҳолии Хуфар ва хуфариён ба ҷои овози “ё” истифода бурдани овози “я” бисёр мушоҳида мегардад. Масалан, калимаи “биё”-ро онҳо дар шакли “бия” талаффуз мекунанд. Ё ин ки ба ҷои калимаи “нола” калимаи “лола”, ба ҷои калимаи “кӯдак” калимаи “лӯла”-ро ба қор мебаранд.

Дар байни аҳолии Хуфар аҳоли ба авлодҳои калон ҷудо карда мешаванд ва ин авлодҳо бо номҳои махсус номбар карда шуда, ин номҳо таърихи қадима доранд. Масалан, авлодҳои Авазхмад, авлоди Болуқа, авлоди Гӯрдавак, авлоди Мӯрчак, авлоди Хӯҷаҳо, авлоди Каргас, авлоди Тӯқсабо барин авлодҳои бузург вучуд доранд, ки насли имрӯзаи ин авлодҳо бо ҳамин номҳо муаррифӣ карда мешаванд.

Дигаре аз деҳаҳои қадима ва калони ноҳияи Сариосиё деҳаи Нелу мебошад. Имрӯз ин деҳа ба ду қисм: Нелуи боло ва Нелуи поён ҷудо мешавад. Аҳолии ин деҳаҳоро “нелучиён” мегӯянд. Нелу деҳаи кӯҳӣ буда, аҳолии он ба шикорчигию боғдорӣ машғул аст. Дар шеваи нелучиён ба ҷои садоноки дарози “ў” садоноки кӯтоҳи “у” истифода мегардад.

Ҳамчунин, деҳаҳои кӯҳӣ ва наздиқӯҳии зиёде аз қабили Хупар, Нелу, Маланд, Зоохона, Сангардак, Хонҷиза, Чош, Кундаи ҷувоз, Почур, Ушор, Пор, Пушти варақ, Карш, Шӯтурут, Тамшуш, Деҳбодом, Деҳсурх, Ҳисорак, Сари ҷӯй барин вучуд доранд. Аҳолии ин ҳудудҳо 100 % тоҷик мебошанд. Дар шеваҳои тоҷикони ин маҳалҳо таъсири забони ўзбекӣ бисёр мушоҳида

карда мешавад. Инро дар мисоли ашёҳое, ки номи асбобҳои рӯзгорро ифода мекунад дида мебароем.

Маълум мешавад, ки дар ҳар як забон гурӯҳи калимаҳое, ки номи асбобҳои рӯзгорро ифода мекунад, хеле серистеъмоланд. Дар нутқи аҳолие, ки дар ноҳияҳои Сурхондарёи Шарқӣ зиндагӣ мекунад, таъсири тарафайни ўзбекон ба тоҷикон бисёр мушоҳида мегардад. Он калимаҳои тоҷикиеро, ки номи ашёи рӯзгорро ифода мекунад, ўзбекон бедушворӣ мефаҳманд ва дар навбати худ тоҷикони ин маҳалҳо низ номҳои ба ашёи рӯзгор тааллуқдоштаеро, ки дар забони ўзбекӣ вучуд доранд, ба осонӣ фаҳмида метавонанд ва ҳамчун калимаи худӣ истифода мебаранд. Номи баъзе ашёҳои рӯзгор ҳам дар тоҷикон ва ҳам дар ўзбекон бо як ном дар истеъмол аст. Чунки айнан дар қисми шимолии Сурхондарё тоҷикон бисёранд ва таъсири забони тоҷикӣ ба забони ўзбекӣ ниҳоят зиёд аст ва баракс. Ин ҳодиса дар лингвистикаи арелӣ бо ибораҳои *изоглоссия фонетикӣ*, *изоглоссия морфологӣ* ва *изоглоссия лексикӣ* ном бурда мешавад. Лексемаҳо, ки ба рӯзгор тааллуқ доранд, дар шакли *изофон* ва *изолекс* ба харита дароварда шавад, мувофиқи мақсад аст.

Дар лаҳҷаи тоҷикон ва ўзбекони Сурхондарёи Шарқӣ якҷанд лексемҳо ҳастанд, ки якхел ном бурда мешаванд ва аз ҳамдигар бо як фонема фарқ мекунад. Масалан, дар забони тоҷикӣ сандуқ, дар забони ўзбекӣ сандиқ, дар забони тоҷикӣ тиреза, дар забони ўзбекӣ дераза, дар забони тоҷикӣ девор, дар забони ўзбекӣ девол, дар забони тоҷикӣ оина, дар забони ўзбекӣ ойна ва ғ.

Тоҷикӣ	Ўзбекӣ
Сандуқ	Сандиқ
Оина	Ойна
Гилем	Гилям
Қошуқ	Қошиқ
Табақ	Табоқ
Парда	Парда
Гўгирд	Гугурт
Гушт	Гушт
Дастпок	Даспок

ХУЛОСА

Хулоса карда гўем, манзараи диалектал-этникии Сурхондарёи Шарқӣ ҷиҳатҳои ба худ хос ва мураккабе дорад ва аз сари худ ҷараёнҳои зиёдеро гузаронидааст. Дар лаҳҷаҳои тоҷикон ва ўзбекони Сурхондарёи Шарқӣ унсурҳои ҳар ду забон – ҳам тоҷикӣ ва ҳам ўзбекӣ хеле равшан ҳис карда мешавад. Ин дар сохтани харитаи диалекталии ин ҳудуд душворихоро ба миён меорад. Фарқи харитаҳои диалекталӣ аз харитаҳои ҳудудӣ айнан дар ҳамин мавқеъ ба миён меояд. Агар харитаҳои ҳудудӣ фақат ба ҳуҷҷатҳои нормативии ягон ҳудуди муайян таъя кунад, харитаи диалекталӣ фақат ба шева таъя мекунад.

РЎЙХАТИ АДАБИЁТ

1. Байназаров З. Кошғарийшунослик курсидан илк қўлланма. “Девону луғати-т-турк” да ифодаланган XI аср турк дунёсининг лисоний манзараси. – SAMARQAND: 2023.
2. Бердиёров Ҳ., Расулов Р. Ўзбек тилининг паремиологик луғати. – Тошкент: Ўқитувчи. 1984.
3. Бахронова Д. Ўзбек ва испан тилларида олам манзарасининг лингвокогнитив категорияланиши. Филол. Фан. Доктори (DSc) Авторефер.-Тошкент, 2022
4. Дониёров Х. Ўзбек халқининг шажара ва шевалари. –Тошкент: “Фан” нашриёти. 1986.
5. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. Избранные труды. Лексикология и лексикография. М., 1977. – С.19; Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. Избранные Труды. – М., 1977.
6. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. – М.: Международные Отношения. 1972.
7. Худойберганаева Д. Лингвокултурология терминларининг қисқача изоҳли луғати. – Тошкент: Turon zamin ziyo, 2015.
8. Турдалиев А.Х. Денов шевасини ареал ўрганиш ва тил корпусига жойлаштириш. Филол. фан. бўйича фалсафа д. (PhD) дисс. автореф. – Тошкент, 2024. – Б.14
9. ЎЗМЕ. Birinchi jild. Toshkent, https://uz.wikipedia.org/wiki/Denov_tumani
10. Мусаева Ф. Ўзбек халқ сўzlари – Тошкент: “Инновацион ривожлантириш” нашриёт -матбаа уйи. 2023.

TILSHUNOSLIK

11. Махмуд Кошғарийнинг “Девону луғати-т-турк” асарида ифодаланган оламнинг лисоний манзараси. Фил. ф. бўйича фалсафа д. (PhD) дис. автореф. – Самарқанд, 2020.

12. Махмараимова Ш. Оламнинг миллий лисоний тасвирида метафора (Ўзбек тили теоморфик метафоралари мисолида). – Тошкент, 2019.